

Sémantické rysy členu v současné portugalštině

Iva Svobodová (Brno)

SEMANTIC FEATURES OF THE ARTICLES IN PRESENT-DAY PORTUGUESE

The aim of the paper is to analyze semantic features of the definite, indefinite and zero articles in European and Brazilian Portuguese and to attempt to clarify the criteria governing their use. Their application is determined by the semantic nature and syntactic function of the noun, but also by types of context in which the article can acquire deictic or anticipatory meaning. However, the article is also an operator of the semantic processes of determination and has several functions; it narrows the semantic breadth of the noun, restricting it to a specific meaning or, for example, to the function of countability, but, conversely, also extending it, raising its semantic meaning to a higher degree of abstraction and generality. Thus, in accordance with these functions, the article can assume referential, attributive, specific, non-specific, countable, uncountable or material meaning, and, last but not least, a generic one. The paper aims to illustrate situations where this is occurring and to outline possibilities for substitution. In respect of the latter, it aims to demonstrate that both dichotomous and synonymous relationships may exist between individual articles.

KEYWORDS

European and Brazilian Portuguese, article use, semantic features, relations between articles, substitution possibilities

KLÍČOVÁ SLOVA

evropská a brazilská portugalština, užívání členů, sémantické rysy, vztahy mezi členy, substituční možnosti

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366591.2019.1.5>

1. ÚVODEM

Problematika členu je ve všech jazycích disponujících touto gramatickou kategorií vyššího řádu velmi složitá a je spojena s celou řadou aspektů několika jazykových rovin. V portugalštině vykazuje člen zvláštní rysy například už ve fonetické realizaci (jak jeho vokalizace, tak konsonantické části), která je úzce spjata s takovými suprasegmentálními faktory, jako je například prozódie, dikce, intonace, tempo promluvy apod. V rovině morfologické má člen řadu příznakových i bezpříznakových vlastností (ať už jde o morfologický prostředek v užším slova smyslu, sloužící k určování gramatických kategorií amorfních substantiv, či o morfologický prostředek v širším slova smyslu umožňující slovtvorný proces hypostáze neboli tzv. nepravé derivace). V rovině syntaktické je člen sice považován za nesamostatný de-

terminátor,¹ avšak jeho přítomnost či absence může zásadním způsobem ovlivnit sémantickou interpretaci celé věty. V rovině stylistické může posouvat výpověď napříč funkčními styly, a to v souladu s tím, zda v daném kontextu převažuje jeho informativně-věcný či pragmatický význam. Člen je sice uzavřený slovní druh, ale díky své polyfunkční povaze a vágnímu nekonceptuálnímu významu nabízí širokou škálu interpretačních možností, podléhajících řadě kritérií. Naším cílem je tato kritéria čtenáři přiblížit, a to nejen ze synchronního hlediska, ale částečně i z hlediska diachronního, neboť historický vývoj měl na současnou taxonomii členu zásadní vliv. Zároveň se budeme snažit identifikovat opoziční i synonymní sémantické vztahy mezi jednotlivými typy členu, přičemž okrajově budeme brát v úvahu také faktor diatopický.

2. TYPOLOGIE ČLENU

V portugalském jazyce se člen tradičně dělí na člen určitý (*o, a, os, as*) a neurčitý (*um, uma, uns, umas*). Oba členy jsou tetramorfní povahy a jsou anteponovány před podstatné jméno, s nímž se shodují v rodě a v čísle. V různojazyčných gramatikách či gramatických příručkách se lze setkat také s pojmem „člen nulový“ (v angličtině *zero article*, v portugalštině *ausência do artigo*, ve francouzštině *l'article zero*, ve španělštině *artículo cero*), který se typicky vyskytuje v tzv. redukováných nominálních syntagmatech (*sintagma nominal reduzido*) tvořených pouze lexikálním jádrem (Raposo, 2013, s. 731). Podobně jako Laurencio Tacoronte (2014, s. 147) považujeme za vhodné rozlišovat dva typy členu nulového: *člen nevyjádřený* a *člen etiketový*.² Rozdíl mezi nimi spočívá v kontrastivní distribuci, projevující se ve formální možnosti nahradit je jinými prvky stojícími v opozičním³ nebo v synonymním vztahu: zatímco člen nevyjádřený může být ve stejném vnitrojazykovém kontextu nahrazen členem určitým či neurčitým, člen etiketové povahy (doprovázející například názvy výrobků na etiketě, některá toponyma, slovníková hesla apod.) tuto možnost nemá.

3. HISTORICKÝ VÝVOJ ČLENU

Kořeny vzniku členu v indoevropských jazycích sahají až do období klasické řečtiny. Dlouhá staletí jejího vzájemného kontaktu s latinou i mnoha dalšími jazyky vedla některé jazykovědce k domněnce, že právě řečtina měla vliv i na formování členu v nich (Bonfante, 1958). Vliv řečtiny byl skutečně nepopíratelný, ale připomeňme, že se projevovat zejména v oblasti lexikální. Její působení na změny v jazykovém systému ne-

1 Pojmem *determinátor* vyjadřujeme aktivní povahu členu v determinačních procesech, viz Čermák, F. (2011) nebo CzechEncy (<https://www.czechency.org/slovník>), heslo *determinace*.

2 Vlastní terminologie.

3 V analýze sémantické povahy členu budeme používat termínu *opoziční vztah/opozice* pro vyjádření jakéhokoliv typu sémantického rozdílu existujícího mezi jednotlivými členy. Nemusí však jít vždy o vztah antonymní.

Lze u mnoha jevů jednoznačně prokázat, i když se dá do jisté míry předpokládat. Co se členu týče, historičtí lingvisté se většinou shodují spíše v názoru, že jeho vznik v románských jazycích souvisí se změnami v jazykovém systému lidové latiny,⁴ pro niž bylo charakteristické zjednodušení jmenné deklinace způsobené neutralizací původních kvantitativních rozdílů mezi koncovými samohláskami. Tyto změny vyústily v zánik jak jednotlivých pádů, tak jmenných paradigmat. Pádové koncovky byly sice nahrazeny předložkovými vazbami doprovázejícími jméno v akuzativním tvaru, ale i přesto se vytratila původní gramatická a významová jednoznačnost izolovaných jmen. Předpokládá se, že v důsledku tohoto procesu, označovaného jako sémantická *dematerializace* (Hewson, 1964, s. 7), vznikala potřeba produkce jasného a koherentního textu s (opět) co možná nejkonkrétnějším významem podstatného jména, přičemž člen se jevil jako ideální prostředek takové sémantické *materializace* (Hewson, 1964, s. 6).

Pro účely určité determinace byla nicméně používána nejprve ukazovací zájmena (viz níže) s původně explicitně deiktickou funkcí. Historickým vývojem však došlo k postupné redukci morfologického tvaru latinského demonstrativa, k oslabení jeho lexikologické samostatnosti, a tedy i k potlačení zmíněné funkce. Ta však nevymizela úplně a dodnes tvoří nedílnou součást taxonomie členu.

Dodejme, že blízkost mezi členem a ukazovacím zájmenem je zajímavá i z konfrontačního hlediska. Tím, že ukazovací zájmeno zužuje extenzi podstatného jména na okamžitou myšlenku, má ke členu blízko nejen v románských, ale také ve slovanských jazycích (Puchovská, 2009, s. 39). Podobně lze přistupovat i k neurčitému členu, který se významově blíží nejen číslovce *jeden/jedna*, ale i neurčitému zájmenu.⁵ Podle Zubatého (1918) je i v českém jazyce použití zmíněné číslovky ve významu neurčitého zájmena možné, a někdy dokonce i nutné. V kontextech typu *člověk mi řekl* nebo *ženská mi řekla* se běžně na začátek věty klade právě číslovka *jeden* v platnosti neurčitého zájmena (*jeden člověk mi řekl, jedna ženská mi řekla* apod.). Zubatý tuto potřebu vysvětluje psychologickou povahou podmětu, v jehož funkci a v jehož počáteční větňé pozici vyžaduje slovo obecného významu ještě nějaké doplnění zužující neurčitost.

4 Podobná neshoda v názorech se vyskytuje také u bulharského členu: podle některých jazykovědců má původ v řečtině, jiní předpokládají spíše původ albánský, a to kvůli postpozici tohoto členu za jménem.

5 Někteří lingvisté (např. Emilio Alarcos Llorach, 1999) se vymezují proti uznání tvaru *um/uma* jako členu neurčitého, jelikož člen a číslovka plní v jazykovém systému odlišné funkce. V našem textu však ukážeme situace, kdy tvar *um/uma* může být nejen protějškem členu určitého, ale také jeho částečným synonymem. Portugalská lingvistika se členem neurčitým rovněž počítá a navíc vytyčuje rozdíly mezi tvarem *um* jakožto číslovkou a tvarem *um* jakožto členem. Neurčitý člen je definován jako sémantický operátor neurčitých jmených celků (na rozdíl od kvantifikační funkce číslovek), je tetramorfní povahy (na rozdíl od číslovek, která jsou amorfní, popř. bimorfni), nelze ho kombinovat s jinými determinátory (na rozdíl od číslovek, které mohou být dokonce determinátorem substantivizovány) a nemůže tvořit numerálie v kombinaci s jinými číslovkami (Miguel — Raposo, 2013, s. 853–859).

OPEN ACCESS

Současné tvary portugalského členu vznikly z latinských tvarů akuzativních.⁶ Výchozím tvarem určitého členu (*o, a, os, as*) tedy bylo ukazovací zájmeno ve 4. pádě (*illum, illam, illos, illas*).⁷ Původ neurčitého členu se hledá v číslovce *unus*,⁸ která měla ve 4. pádě tvary *unum, unam, unos, unas*, z nichž vznikly současné tvary *um, uma, uns, umas*.

4. DEFINICE ČLENU A JEHO FUNKCE

Definice členu je značně nesnadný úkol, při němž je třeba uplatnit pohled z několika úhlů. V každém případě je člen důležitým segmentem promluvy, který přispívá k jednoznačnému pochopení textu, a jak už jsme naznačili, z hlediska funkčního tvarosloví jde o jednotku nižšího řádu vybavenou gramatickým významem. Z hlediska morfologického v užším slova smyslu (tedy podle tradičního pojetí) lze člen definovat jako samostatnou gramatickou kategorii⁹ (nebo také gramatickou kategorii vyššího řádu) anteponovanou před podstatné jméno, s nímž se shoduje v rodě a v čísle. V případech amorfních podstatných jmen člen gramatickou kategorií rodu a čísla dokonce sám určuje, jak tomu je v případech *o lápis* (,tužka'), *os lápis* (,tužky'), *o turista* (,turista'), *a turista* (,turistka') apod. Morfologicky se člen chová jako kongruentní adjektivum, ale liší se od něj vágní a nekonceptuální sémantickou povahou (Zavadil — Čermák, 2010, s. 392). V širším slova smyslu pak jde o prostředek tzv. nevlastní derivace, který slouží k substantivizaci nesubstantivních slovních druhů, tedy adjektiv (*o velho* ,stařec'), zájmen (*os meus* ,mí blízcí'), číslovek (*o dois* ,dvojka'), příslovčí (*o bem* ,blaho'), spojek (*o mas* — spojka vyjadřující odpor), částic (*o sim* — částice vyjadřující souhlas), citoslovčí (*o oxalá* citoslovce vyjadřující přání) i sloves v tvaru infinitivním (*o jantar* ,večeře') i finitivním (například ve větě *É o vens!* ,Jdi si sám!', popř. ,Nepůjdu!', je člen anteponován před sloveso ve 2. os. j. č. přítomného času oznamovacího způsobu, aby vyjádřil nevěli uposlechnout příkazu *Vem cá!* ,Pojď sem!'). Krom toho může člen nominalizovat větu vedlejší tím, že substantivizuje infinitiv (*Agradeço-lhe o ter-me convidado para a receção* .Děkuji Vám za pozvání na recepci.'). Takto odvozené tvary jsou ve většině případů stylisticky příznakové.¹⁰

Z hlediska syntaktického je člen chápán jako nesamostatný větný člen, determinátor, jenž tvoří někdy obligatorní, jindy fakultativní součást nominálního syntagmatu.¹¹ Lze však na něj pohlížet ze dvou různých směrů: z funkčně-strukturalistického nebo z generativistického. Funkční strukturalisté chápou člen jako prvek vstupující

6 V portugalštině byly tvary akuzativní v naprosté většině základním východiskem pro vývoj jmenných tvarů.

7 Nominativními tvary byly *ille* ,onen, ona', *illa* ,ony', *illos* ,oni', *illas* ,ony'.

8 Tvar *unus* zastupuje nominativní tvar.

9 Podle Zavadila a Čermáka (2010, s. 27) lze užít také označení *satelitní gramatická kategorie*.

10 Více o stylistické povaze substantivizovaných slovních druhů viz Svobodová (2015, s. 210)

11 Funkcí determinátoru plní také zájmena (ukazovací a přivlastňovací) a číslovky, což vedlo na počátku tohoto století k novému uspořádání slovních druhů. Člen přestal tvořit samostatný slovní druh a později byl společně s demonstrativy, posesivy a numeráliemi zahrnut do slovního druhu zvaného *determinantes* ,determinátory'.

do podstatného jména, a proto ho někdy označují jako *predeterminant*¹² (Zavadil — Čermák, 2010, s. 392). V syntaktické analýze pak tvoří člen a jméno jednu jednotku, v níž je člen prvkem determinujícím nominální lexikální jádro, na němž je závislý. Podle anglosaských generativistů je ale od publikace dizertace Abneyho (1987) člen možno považovat za samostatnou syntaktickou jednotku, tedy za hlavu determinanční fráze (tzv. „determiner phrase“, DP, resp. DetP).

Z hlediska sémantického je člen pojímán jako operátor sémantických procesů, které mohou být podle sémantické povahy a syntaktické funkce podstatného jména velmi rozmanité. Jejich podstata tkví v tom, že význam podstatného jména přenášejí z abstraktní roviny do roviny *parole*, vymezují jeho lexikálně-sémantickou hodnotu a kontextově ho zapojují. Právě v této funkci člen nabývá různých významů, jejichž analýza je hlavní náplní této studie.

V neposlední řadě je důležité pohlížet na člen jako na stylisticky aktivní prvek, tzv. *stylém*, který je podle pojetí Mistríka (1997) nebo Findry (2002) možno chápat jako aktivní prvek schopný nejen text pragmaticky (expresivně i emocionálně) formovat, ale zároveň jej přenášet z jednoho funkčního stylu do druhého. Člen se například vyznačuje v mluveném a neformálním jazyce jinými charakteristikami než v jazyce psaném a formálním. Rozdíly v užití členu lze najít i mezi jazykem literárním a žurnalistickým. Jeho bezpříznaková či příznaková povaha se dá porovnat s klasifikací slovní zásoby, kterou Findra (2002, s. 95) rozdělil na nociónální (věcně-nosnou či informativní) a emocionální (pragmatickou). Podle našeho názoru lze takto rozlišovat i člen, který se rovněž chová jako *informém* i *pragmém*. Jde o pojmy, jež Findra (2002, s. 95) definuje následujícím způsobem: „Informémy (zpravidla) zabezpečují vecno-významový základ (zameranie) textu a zároveň tvoria neutrálnu rovinu. Vytvárajú tak podmienky na diferencované uplatnenie pragmém. Informémy sú vo vzťahu k makroparadigmám bezpříznakové a neutrálné prostriedky, pragmémy sa zaraďujú k výrazovým prostriedkom, ktoré su späté s makroparadigmou emocionálno-expresívnych, štylisticky zafarbených a príznakových prvkov.“

Jak je zřejmé, multifokální pohled činí z problematiky členu velmi širokou a komplikovanou oblast bádání, kterou nelze dost dobře uchopit v jediné studii. Proto, jak již bylo v úvodu řečeno, se v našem textu omezujeme pouze na sémantický popis významových složek členu určitého i neurčitého a průběžně sledujeme, jaký sémantický vztah existuje mezi těmito členy a členem nevyjádřeným.

5. SÉMANTIKA ČLENU

5.1 SÉMANTICKÁ POVAHA URČITÉHO ČLENU

Obecně platí, že výběr členu určitého či neurčitého je primárně ovlivněn referenční povahou, kterou mu přisuzuje mluvčí. V tomto smyslu musí být při užití členu urči-

¹² Autoři používají pojmu *determinant* zřejmě pro vyjádření morfologické závislosti na jméne a jeho pasivní funkci. Pro vyjádření aktivnějšího působení členu, které se v naší studii snažíme demonstrovat, je však vhodnější pojmu *determinátor* (Čermák, 2011).

OPEN ACCESS

tého splněny tři podmínky stanovené Lyonsem (1999): podmínka existence referentu (*condição de existência*), jedinečnosti referentu (*condição de unicidade*) a identifikace referentu (*condição de identificação*).¹³ Tyto tři podmínky jsou tvořeny samotným kontextem promluvy, který může být dvojího druhu: endoforický, označovaný také jako verbální nebo jazykový (*contexto linguístico*), a exoforický, zvaný mimojazykový (*contexto extralinguístico*).

U endoforického zapojení do kontextu je referenční hodnota nominálního jádra vyjádřena kataforicky, tedy napravo od SN (příklad č. 1), nebo anaforicky, tedy nalevo od něj (příklad č. 2).

- (1) *O dinheiro que ela roubou é todo meu.*
 ‚Ty peníze, které ona ukradla, jsou všechny moje.‘
- (2) *Era uma vez uma princesa que vivia num palácio maravilhoso. A princesa, no entanto, era extremamente infeliz.*
 ‚Byla jednou jedna princezna, která žila v nádherném paláci. Ta princezna ale byla velmi nešťastná.‘
 (Miguel, Raposo, 2013, s. 828)

Připomeňme, že lexikální jádro anaforicky na sebe navazujících nominálních syntagmat nemusí být vždy shodné, a proto se anafora dělí na věrnou (v případě shody lexikálního jádra) a nevěrnou (v případě neshody).¹⁴

V druhém případě, kdy je význam podstatného jména aktualizován v mimojazykovém kontextu, může člen nabýt deiktického anebo anticipačního významu, a to podle toho, zda se referent nachází v prostorově-časovém ohraničení výpovědní události, nebo mimo ni. U deiktického významu člen odkazuje k jednotlivým komponentům aktuální komunikační situace, které mluvčí vnímá a identifikuje svými smyslovými orgány, jak názorně ukazují příklady 3–5, v nichž *o lápis azul* („modrá tužka“), *o cheiro* („vůně“) a *a música* („hudba“) jsou vnímány zrakem, čichem a sluchem. Všimněme si, že v českém překladu vět 3–5 je přirozeně užito demonstrativ, což signalizuje jejich blízkost k členu:

- (3) *Passa-me o lápis azul, por favor.*
 ‚Podej mi (tu) modrou tužku, prosím.‘
- (4) *O cheiro dessa carne é estranho.*
 ‚To maso divně smrdí.‘
- (5) *A música é magnífica.*
 ‚Ta hudba je nádherná.‘

Pokud se do kontextu zapojují podstatná jména existující mimo prostorově-časové ohraničení komunikační situace, aktualizace významu jména (pojmu) se děje za předpokladu, že účastníci dialogu jsou schopni referenční hodnotu určit na základě

¹³ Miguel — Raposo, 2013, s. 824.

¹⁴ Více o sémantických vztazích mezi lexikálními jádry SN v anaforickém vztahu viz Silva (2002) nebo Pešek (2014).

znalosti užitých pojmů. Ty se mohou týkat různých společensko-kulturních a vědeckých sfér. Participanti tak mohou vycházet ze zkušeností plynoucích ze spontánního poznávání (které iniciuje sám jedinec) nebo z poznávání reality obecně platné, které formuje epistemickou identitu tak, jak popisuje Heider: „Poznání obecného je spíše důsledkem sociálních motivů, potřeb sdílení epistemické reality a odkazového materiálu (tedy obsahů, o nichž je možné komunikovat s ostatními tak, aby docházelo k porozumění). Poznání obecných pojmů je tedy spíše tendencí ke shodě a potřebou souladu s ostatními, s kulturní tradicí a potřebou možnosti komunikovat. Spontánní poznání je motivováno spíše potřebou poznání, tedy potřebou jistoty, orientace.“¹⁵

Podstatné jméno aktualizované na základě zkušenosti tvoří lexikální jádro „epistemického nominálního syntagmatu“ (*sintagma nominal epistémico*).¹⁶ Jako příklad lze uvést podstatná jména typu *o Papa* ‚papež‘, *o Sol* ‚slunce‘, *o Presidente da França* ‚francouzský prezident‘ (viz věty 6–8 níže) nebo takové pojmy, které jsou sice obecné povahy, ale v užší komunitě se stávají pojmy jedinečnými, jimž lze přiřadit pouze jednu entitu, jak ukazují příklady 9–10, v nichž *o pai* ‚otec‘ a *a Universidade* ‚Univerzita‘ mají jednoznačnou referenční hodnotu.

- (6) *O Papa* liberou o uso de anticoncepcionais.
‚Papež odsouhlasil používání antikoncepce.‘
- (7) *O Sol* hoje está encoberto pelas nuvens.
‚Dnes se slunce schovává za mraky.‘
- (8) *O Presidente da França* encontrou-se com o Primeiro-ministro.
‚Prezident Francie se setkal s premiérem.‘
- (9) Jantei com o pai.
‚Večeřel jsem s otcem.‘
- (10) *A Universidade* fica muito longe.
‚Univerzita je daleko.‘

Zvláštní skupinu v tomto ohledu tvoří podstatná jména typu *cinema* ‚kino‘, *teatro* ‚divadlo‘, *farmácia* ‚lékárna‘, *supermercado* ‚supermarket‘, *banco* ‚banka‘, *piscina* ‚bazén‘, *campo de futebol* ‚fotbalové hřiště‘, *escola* ‚škola‘ ap. v příslovečné či příslovečně-předmětné funkci (tedy pojí-li se s adverbialně tranzitivními slovesy).¹⁷ Ač jsou označované substance adverbialní povahy, nemusí mít nutně význam příslovečného určení místa, ale mohou implikovat jednu z meronymních subaktivit¹⁸ tvořících součást sou-

15 Heider, 2007, s. 2

16 Miguel — Raposo, 2003, s. 766 a 827.

17 V portugalštině jsou za adverbialně tranzitivní slovesa považována ta slovesa, která vyžadují tzv. *příslovečný předmět* (*complemento adverbial*), což je povinné příslovečné určení, bez něhož by sloveso nebylo sémanticky plné, např. sloveso *ir* ‚jít‘, *morar* ‚bydlet‘, *estar* ‚být‘, *sentir-se* ‚cítit se‘.

18 Podle Chavese (2013, s. 208) je meronymní subaktivita (*meronimia de subatividade*) takový vztah části k celku, v níž jedna aktivita je součástí jiné, významově nadřazené aktivity. Například slovesa *pagar* ‚platit‘ a *comprar* ‚koupit‘ pojmenovávají činnosti, které tvoří součást uzavření kupní smlouvy. Jako další příklady tohoto sémantického vztahu lze uvést

boru činností, které jsou pro dané místo typické (například nákup či reklamace zboží spadající pod pojem *supermarket*, založení či zrušení běžného účtu a jiné bankovní úkony související s pojmem *banka* apod.), viz následující příklady:

- (11) *Vou ao cinema* ‚Jdu do kina (např. podívat se na film apod.)‘
 (12) *Vou ao banco* ‚Jdu do banky (např. založit nebo zrušit účet apod.)‘
 (13) *Vou ao correio* ‚Jdu na poštu (např. poslat dopis, balík, inkaso ap.)‘

V některých jazycích je člen v takových konstrukcích sémanticky relevantní. Například ve španělštině jeho přítomnost signalizuje adverbiální význam jména a jeho nepřítomnost produkuje význam meronymní (v tom případě počítá s podmětem jako aktivním účastníkem daného děje), jak dokládají příklady 14–16:¹⁹

- (14) *ir a teatro* versus *ir al teatro* ‚jít na divadelní zkoušku‘ vs. ‚jít do divadla‘
 (15) *ir a fútbol* versus *ir al fútbol* ‚jít na trénink‘ vs. ‚jít na fotbalový zápas‘
 (16) *ir a piscina* versus *ir a la piscina* ‚jít do bazénu‘ vs. ‚jít na plavecký kurs‘

Garachana vysvětluje rozdíl mezi konstrukcemi se členem a bez členu následujícím způsobem:

„V těchto třech příkladech konstrukce se členem odkazují na konkrétní místo: tedy divadlo, fotbalové hřiště nebo bazén. Vazby bez determinátoru se naopak vztahují k činnosti, jako je činnost herecká, divadelní kurz, fotbalový trénink či kurz plavání. Ve všech třech příkladech nacházíme metonymii, kdy se odkazuje na činnost (děj) související s místem, kde je realizována. Tak konstrukce *ir al teatro* předpokládá, že činitel děje jde do divadla na představení, ale spojení *ir a teatro* předpokládá, že bude vykonávat nějakou činnost s divadlem spojenou — např. hereckou činnost. Vazba *ir a fútbol* vyjadřuje, že *agens* jde na fotbalový trénink, ale *ir al fútbol* znamená jít zhlédnout fotbalový zápas. Vazba *ir a piscina* přepokládá účast činitele děje na plaveckém kurzu, tudíž implikuje určité monitory a aktivity vedoucí ke zdokonalení plavání. Naopak, vazba *ir a la piscina* zdůrazňuje místo tohoto děje.“ (Garachana, 2008, s. 8–9)²⁰

entrevistar ‚mít pohovor nebo interview‘ a *falar* ‚mluvit‘, *mastigar* ‚žvýkat‘ a *comer* ‚jíst‘, *focar* ‚přiblížit‘ a *fotografar* ‚fotografovat‘ atd.

¹⁹ Garachana, 2008, s. 8.

²⁰ Originální verze citace: „En estos tres ejemplos, las construcciones con artículo refieren lugares concretos: un teatro, un campo de fútbol y una piscina. En cambio, las estructuras sin determinante hablan de acciones: actuar o hacer un curso de teatro, entrenar para jugar al fútbol o hacer un curso de natación. En los tres casos, se encuentra una metonimia por la cual se hace referencia a la actividad a partir de la mención del lugar donde esta se desarrolla. De este modo, *ir al teatro* supone acudir a un teatro determinado a fin de ver una representación; en *ir a teatro* se habla de una actividad en la que el agente de la acción desempeña la acción de actuar. *Ir a fútbol* supone referirse la acción de entrenarse; *ir al fútbol*, ir a ver un partido al campo de fútbol. *Ir a piscina* supone hacer un curso de natación, por

Problematika užití členu úzce souvisí s teorií deskripcí, která anticipační význam zpočátku nepovažovala z logického hlediska za výrokově platný. Zastáncem takové teorie byl Bertrand Russell, který zkoumal referenční hodnoty určitých deskripcí a jejich vliv na pravdivostní hodnotu věty například ve své stati *O denotaci* (1905), kde se snaží ukázat nepravdivost tvrzení na známé větě

- (17) *The present king of France is bald.*
 ‚Současný král Francie je holohlavý.‘

Podle Russella spojení *současný holohlavý král Francie* není sice bezobsažné, ale je z hlediska výrokové funkce věty (a přiřazení jedinečného referentu) neplatné a nepravdivé, jelikož Francie krále nemá (viz Miguel — Raposo, 2013, s. 825). Russel tedy nadřazoval logickou a pravdivostní hodnotu gramatické normě, a podle něj byly ty určité deskripce,²¹ jimž nebylo možno připsat žádnou entitu či objekt v prostoru a čase promluvy, netransparentní a nelogické.

O 45 let později na tuto analýzu reagoval Peter Frederic Strawson, když ve své známé stati *On Referring* (1950) ukázal, že velmi důležitou roli hraje anticipace či presupozice mluvčího, nikoliv však aserce. Z tohoto hlediska se snaží dokázat, že věta v příkladu 17 je plně smysluplná i přesto, že Francie krále měla pouze v historii. Strawson nicméně nepovažuje za správné užívání určitých deskripcí bez referenční hodnoty.

Na obě teorie pak reaguje Keith Donnellan, který ve své studii *Reference and Definite Descriptions* (1966) dokazuje nejen to, že určité deskripce mohou mít význam anticipační, ale také to, že nemusí mít vždy referenční význam [referent +], takže následující věta může vyznít nejednoznačně:

- (18) *Smith's murderer is insane.*
 a) *Smithův vrah* je šílený. [referent +]
 b) Ten, kdo zabil Smitha, je šílený. [referent -]

Označení *Smithův vrah* totiž může a nemusí mít referent. Pokud ho má, pak může být vrah například i fyzicky přítomen, pokud ho nemá, může být vrahem teoreticky kdokoli. Na příkladu 18 tedy dokazuje, že určité deskripce mohou mít z hlediska referenční hodnoty dva různé významy.

lo tanto, implica unos monitores y unas actividades concretas dirigidas a perfeccionar la práctica de la natación. En cambio, con *ir a la piscina* se pone el énfasis en el lugar donde se desarrolla dicha actividad.” (Garachana, 2008, s. 8–9)

21 Přestože se Russelova teorie deskripcí měla týkat především systému matematické logiky, zahrnul do ní i principy přirozeného jazyka, především pak ty, které se týkají užívání určitého a neurčitěho členu. Russel (v souvislosti s výrokovou funkcí) hovoří o dvou druzích deskripcí: rozlišuje určité deskripce (*definite descriptions*) a neurčité deskripce (*indefinite descriptios*). Určitá deskripce odpovídá užití označující fráze, která by v přirozeném jazyce byla spojena s použitím určitého členu. Neurčitá deskripce odpovídá užití označující fráze s neurčitým členem.

OPEN ACCESS

Stejně tak i člen určitý, podle toho, zda je či není splněna podmínka existence referentu aktualizovaného jména, nabývá významu referenčního (*leitura referencial*) nebo atributivního (*leitura atributiva*). V případě referenčního významu členu jsou splněny podmínky jedinečnosti, identifikovatelnosti a existence referentu, tj. [existence referentu +], [jedinečnost +], [identifikovatelnost +]. Naopak, v případě atributivního významu podmínka existence referentu splněna není, protože aktualizovanému jménu není možno v momentě výpovědní události přiřadit žádnou entitu. Jeho referenční hodnota je tedy negativní: [existence referentu -] a pohybuje se pouze v rovině potenciální, s otevřenou možností realizace, jak ukazuje následující příklad, kde status entity (*a pessoa que* ‚ten, kdo‘) je podmíněn obsahem věty vedlejší vztažné (časově umístěné po okamžiku výpovědní události).

- (19) *A pessoa que consiga descobrir a solução deste enigma é um génio.*
 ‚Ten, komu se podaří vyřešit tuto záhadu, je génius.‘
 (Oliveira, Duarte, 2003, s. 224)

Zajímavým způsobem se chová člen, když doprovází látková podstatná jména ve funkci předmětné či predikativní (substantivum jako součást přísudku jmenného se sponou). U těchto jmen se neutralizuje opozice určitosti a neurčitosti a do opozice vstupují významové složky [látka +] / [počítatelnost -] versus [těleso +] / [počítatelnost +]. Nepřítomnost členu totiž odkazuje k látce, která nemá pozici, rozměr ani tvar a je označena nepočítatelným jménem. Naopak přítomnost členu odkazuje k tělesu, které pozici, rozměr i tvar má a je označeno jménem počítatelným. Tak mohou jména původně látková a nepočítatelná jako *gás* ‚plyn‘, *água* ‚voda‘, *vinho* ‚vino‘, *ar* ‚vzduch‘ atd. změnit svůj význam prostřednictvím členu na jméno počítatelné (viz věty 20–21):

<u>konstrukce bez členu</u>	⇒	<u>konstrukce se členem</u>
[látka +] [počítatelnost -]		[těleso +] [počítatelnost +]
↓		↓
(20) <i>Gosto de vinho.</i>	×	<i>Gosto do vinho.</i>
‚Mám rád víno.‘	×	‚To víno mi chutná.‘
(21) <i>Comi pão.</i>	×	<i>Comi do pão.</i> ²²
‚Snědl jsem pečivo.‘	×	‚Snědl jsem kousek housky.‘

Tento proces může ale probíhat i opačným směrem. Jména s původně počítatelným významem mohou nabýt povahy jmen látkových s významem nepočítatelným. Tato významová změna je dobře vidět na předložkových vazbách přívlastkové povahy. Například spojení *cheiro da rosa*, v němž je přítomen člen, se vztahuje k vůni jedné kon-

22 Tvar *do* je v případě obou vět staženým tvarem předložky *de* a určitého členu *o*, je ho však použito v různých významech. Zatímco ve větě (21) tento tvar vyjadřuje tranzitivní povahu slovesa *gostar* a zároveň determinuje jméno *vinho*, v případě věty (21) plní pouze determiniční funkci partitivního členu. Ten má v podstatě stejnou funkci jako člen určitý nepartitivní, avšak s tím rozdílem, že explicitně vymezuje neurčitou část látky prostřednictvím genitivního tvaru. Srovnej v českém jazyce např. *Nalej si víno.* vs. *Nalej si vína.*

krétní růže, k vůni ,té růže', zatímco bez členu (*cheiro de rosa/rosas*) je jeho význam obecný (,vůně růže/růží'). Podobně výraz *choro do bebé* (se členem) se vztahuje k pláči jednoho dítěte, k pláči ,toho dítěte', kdežto *choro de bebé* (bez členu) má obecný význam ,dětský pláč'. *Amor da mãe* (se členem) je láska matky jako jediné konkrétní bytosti, ale *amor de mãe* (bez členu) má obecný význam ,mateřská láska'. Tím, že odkazují na obecnou vlastnost vztahující se k celému druhu jako k přirozené třídě v plné sémantické šíři, mohou být přívláskové konstrukce bez členu běžně substituovány relačními adjektivy (*rosado, infantil, materno*), pokud jimi portugalština disponuje. Naopak pokud je člen určitý v takových konstrukcích přítomen a odkazuje na konkrétní bytost, osobu či věc, pak se sémantická šíře jména zužuje na jedinečný fyzický denotát a nahrazení adjektivem není adekvátní.

Na stejném principu je založeno chování členu určitého doprovázejícího všeobecná podstatná jména v generickém významu ve funkci podmětu. Krifka tyto obecné věty nazývá *characterizing sentences* nebo *generic sentences* (Krifka, 1995, s. 3) a tu část, která obsahuje jméno s obecným významem, pak označuje jako *kind referring noun phrase* (NPs; Krifka, 1995, s. 5). V tomto typu vět dochází v portugalštině k diatopickému rozdílu. V evropské i brazilské portugalštině se v nich sice standardně užívá členu určitého, ale substituční možnosti nejsou stejné: zatímco člen určitý ve variantě evropské lze nahradit členem neurčitým, v portugalštině brazilské je nahrazení možné pouze prostřednictvím členu nevyjádřeného.

- (22) *O(s) gato(s) gosta(m) de conviver com as pessoas.* (PE, PB)
 (23) *Um gato gosta de conviver com as pessoas.* (PE)
 (24) *Gato gosta de conviver com as pessoas.* (PB)
 ,Kočka je ráda ve společnosti člověka.'
 ,Kočky jsou rády ve společnosti člověka.'
 (Miguel — Raposo, 2013, s. 834)²³

V souvislosti se substitucí je nutno podotknout, že je možná pouze tehdy, mají-li generické věty dynamickou (epizodickou) povahu (*orações episódicas*),²⁴ tj. tehdy, když je druhové podstatné jméno součástí nějaké události (věta 25) nebo když dané podstatné jméno označuje poddruh (věta 26). V takovém případě by bylo vyjádření s neurčitým či nevyjádřeným členem agramatické, jak ukazují následující věty:

- (25) *O leão desapareceu da África.*²⁵
 **Um/(-) leão desapareceu da África.*
 ,Lev vymizel z Afriky.'
 (26) *O lince ibérico está em vias de extinção.*
 **Um lince ibérico está em vias de extinção.*
 ,Rys iberský je na pokraji vyhynutí.'
 (Miguel — Raposo, 2003, s. 834)

23 Příklad převzatý a upravený dle naší potřeby.

24 Původní označení je *episodic dynamic sentences* (Krifka, 1995, s. 16–18).

25 Překlad původní verze *The lion disappeared from Africa* (Krifka, 1995, s. 16)

OPEN ACCESS

Určitý, neurčitý a nevyjádřený člen provázející druhová jména v neepizodických větách nabývá druhového neboli generického významu, a na všechny tři členy je tu proto možné nahlížet jako na synonyma. V případě členu určitého a neurčitého však nelze mluvit o úplném synonymním vztahu, protože člen určitý je významově totální, založený na maximální inkluzi (tedy inkluzi všech entit spadající pod určitý druh) (Miguel, Raposo, 2013, s 835), zatímco člen neurčitý v generickém významu má spíše povahu partitivní v tom smyslu, že odkazuje nejdříve k vlastnosti jedné entity zastupující daný druh a posléze dochází k obecnému přiřazení této vlastnosti všem zástupcům tohoto druhu.

5.2 SÉMANTICKÁ POVAHA NEURČITÉHO ČLENU

Výše zmíněný partitivní význam neurčitého členu vychází z jeho původního kvantitativního významu ‚jeden z určitého celku‘ (Miguel — Raposo, 2013, s. 851). Podle stejného principu se neurčitý člen uplatňuje i tehdy, když doprovází podstatná jména nedruhová. Při jejich aktualizaci a kontextovém zapojování je zajímavé jeho porovnání se členem určitým. Na jedné straně sice stejně jako člen určitý zužuje referenční šíři podstatného jména, ale na druhé straně ukazuje pouze na jeden z možných denotátů patřící do množiny referentů daného podstatného jména (zatímco člen určitý zužuje význam podstatného jména na určitý, jediný denotát).

Co do referenčních vlastností, člen určitý i neurčitý vykazují z pohledu mluvčího referenční shodu a splňují podmínky stanovené pro určitou deskripci, tedy [existence referentu +], [jedinečnost referentu +], [identifikovatelnost referentu +]. Oba členy však vstupují do vzájemné opozice tehdy, je-li referenční význam interpretován z pohledu posluchače a dochází-li k rozlišení významu specifického a nespecifického.

Zatímco u členu neurčitého se specifickým významem se předpokládá existence referentu (příklad 27 níže), který však posluchač není schopen identifikovat a konkretizovat [existence referentu +], [jedinečnost -], [identifikovatelnost posluchačem -], u nespecifického významu členu nelze momentální existenci referentu vůbec předpokládat (příklad 28). Jak vidíme v následujících příkladech, většinou se význam odvíjí od vnitroязыkového kontextu:

- (27) Recebi *uma camisa* no Natal.
 ‚O Vánocích jsem dostal košili.‘
- (28) Quería viver *numa casa* com sótão. (Oliveira — Duarte, 2003, s. 224)
 ‚Chtěl bych bydlet v nějakém domě s podkrovím.‘

Ne vždy je ale význam členu neurčitého jednoznačný. Miguel a Raposo (2003) na následující větě ukazují, že člen může nabýt jak rysů [existence referentu +], [jedinečnost -], tak rysů [existence referentu -], [jedinečnost -].

- (29) Todos os dias falta *um estudante* à aula da Matemática.
 ‚Každý den chybí v hodinách matematiky *jeden student*.‘
 (Miguel — Raposo, 2003, s. 840)

Význam této věty může být tedy takový, že chybí stále jeden a tentýž student, anebo že chybí v každé hodině nějaký student. Ke správnému porozumění podle autorů přispívá pozice jména ve větě: v preverbální pozici údajně většinou nabývá významu specifického, v pozici postverbální nabývá naopak významu nespecifického (Miguel — Raposo, 2003, s. 844):

- (30) *Uma janela tinha ficado aberta.* [existence referentu +]
 ‚(Jedno) okno zůstalo otevřeno.‘
 (31) *Esse vidro partiu-o um aluno.* [existence referentu -]
 ‚To okno rozbil nějaký student.‘
 (Miguel — Raposo, 2003, s. 844)

Podle našeho názoru však celou situaci komplikuje otázka větné funkční perspektivy, podle níž se část věty přinášející novou informaci klade převážně na konec věty bez ohledu na to, zda je referenční hodnota pozitivní či negativní. Věta 31 by tak mohla být teoreticky užita v obou významech.

V rámci sledování vztahů mezi jednotlivými typy členu tedy platí, že určitý a neurčitý člen jsou ve vztahu opozičním, nahlížíme-li na ně z pohledu posluchače (kdy je referenční hodnota pozitivní), a ve vztahu synonymním, nahlížíme-li na ně z hlediska mluvčího (kdy je referenční hodnota negativní). V tom druhém případě jsou z hlediska porovnání zajímavé věty 32–33, v nichž se vyskytuje člen neurčitý v nespecifickém významu a členu určitý ve významu atributivním, tedy je možné je do jisté míry považovat za částečná synonyma:

- (32) *Compra o perfume que quiseres.*
 ‚Kup si takový parfém, jaký budeš chtít.‘
 (33) *Quero um perfume que cheire a rosas.*
 ‚Přeji si parfém, který by voněl po růžích.‘

Z referenčního hlediska jsou tedy oba členy shodné, protože v propozici obou vět může být referent negován. Podle některých rodilých mluvčích²⁶ však mezi nimi přece jen existuje rozdíl: předpoklad, resp. pravděpodobnost jeho existence v budoucnosti může totiž vykazovat odlišné stupně. Ve větě 32 s konstrukcí [Det (o) + N + konjunktiv budoucího času] se tak očekává budoucí existence referentu častěji než ve větě 33, což je podpořeno nejen přítomností členu určitého, ale také faktickým významem imperativu slovesa *comprar* (*Compra ...* ‚kup si‘). Ve větě 33 [Det (um) + N + konjunktiv přítomného času] je však tento předpoklad oslaben nejen neurčitým členem, ale také modální (volitivní) povahou slovesa (*querer* ‚chtít‘). Pro demonstraci rozdílu jsme užili příklady zapojené do volitivního a imperativního kontextu. Někteří rodilí mluvčí však vnímají stejný rozdíl v pravděpodobnosti propozic těchto vět vztažných i bez ohledu na něj.

²⁶ Vzhledem k tomu, že porovnání vztažných vět vedlejších rozvíjejících jméno se členem v atributivní či nespecifické funkci zatím nebylo předmětem žádné komplexnější studie, vycházíme zde pouze z intuice rodilých mluvčích.

Poslední faktor, který nelze ve výčtu sémantických rysů členu opomenout, je kvantitativní determinace. V ní je člen určitý prostředkem určité (totální) kvantifikace, implikující ucelenou kvantitu ohraničenou zástupci daného jména, kdežto člen neurčitý a nevyjádřený jsou prostředky kvantifikace neurčité, jak ukazují následující příklady.

<u>konstrukce se členem neurčitým</u> <u>či nevyjádřeným (um/-)</u>	×	<u>konstrukce se členem určitým</u> <u>(o)</u>
(34) Vi (<i>umas/-</i>) <i>crianças</i> . ,Viděl jsem (nějaké) děti.'	vs.	Vi <i>as crianças</i> .
(35) (<i>Uns/-</i>) <i>Soldados</i> <i>dispararam</i> <i>tiros</i> . ,(Nějací/některí) vojáci vystřelili.'	vs.	<i>Os Soldados</i> <i>dispararam</i> .
	vs.	,(Ti) vojáci vystřelili.'

6. ZÁVĚR

Jak jsme ukázali, člen tvoří velmi důležitou součást výpovědi. Přináší podstatné informace o existenci referentu, o obecné či konkrétní povaze jména a jeho počítatelnosti, o typu kvantifikace apod. Jako operátor aktualizacních (kontextově-zapojovacích) i determinačních procesů může nabýt různých významů (deiktického, anticipačního, atributivního, referenčního, specifického, nespecifického, generického, konkrétního, abstraktního aj.), a to vždy podle sémantické povahy nominálního jádra i jeho syntaktické funkce (relevantní je funkce podmětu a předmětu). Jako výsledek působení těchto faktorů pak může člen určitý, neurčitý a nevyjádřený stát vzájemně v dichotomickém či částečně synonymním vztahu. Tak například v determinačních procesech může být člen určitý a neurčitý jednak v opozičním vztahu (*um* × *o*), když je referenční hodnota pozitivní, ale není splněna podmínka identifikovatelnosti z pohledu posluchače, jednak ve vztahu synonymním (*um//o*), když je referenční hodnota negativní, a to jak z pohledu posluchače, tak z pohledu mluvčího.

Určitý, neurčitý i nevyjádřený člen ve větách generických (*kind-referring noun phrases*) pak mohou být považovány za synonymní (*um//o//-*), i když z diatopického hlediska se v opozici vyskytuje člen neurčitý a nevyjádřený (*um* × *-*).

Také člen, který provází obecná jména ve funkci podmětu či látková a nepočítatelná jména ve funkci předmětu je relevantní a jeho záměna může vyvolat změnu významu: užití členu nevyjádřeného je spojeno s významem látkovým a stojí v opozici k užití členu určitého a neurčitého, které je spojeno s konkrétním a počítatelným jménem ((-) × *o//um*).

V kvantifikační funkci stojí v opozici člen určitý a neurčitý, přičemž člen neurčitý může být substituován členem nevyjádřeným (*um//(-)* × *o*). Situaci shrnuje tabulka č. 1.

Co se diatopického faktoru týče, lze konstatovat, že v rovině sémantické nemá významnou úlohu. Kromě případu, kdy se v druhových větách ustálil v evropské portugalské generický význam u členu neurčitého (*um*), kdežto v portugalské brazilské

	o	um	-
determinace určitosti a neurčitosti (z pohledu mluvčího)			—
determinace určitosti a neurčitosti (z pohledu posluchače)	× [referent +]	× [referent -]	—
determinace určitosti a neurčitosti (v případě neexistence referentu — tzn. v atributivní a nespecifické funkci)	 [probabilita +]	 [probabilita -]	—
generičnost (<i>kind-referring NounP</i>)			
generičnost (z hlediska diatopického porovnání) (PE × PB)	 —	 um × (-)	 (-) × (um)
generičnost (<i>episodic sentences</i>)		—	—
látková jména	 [těleso +]	 [těleso +]	× [látka +]
kvantifikace	× [určitá +]	 [neurčitá +]	 [neurčitá +]

TABULKA Č. 1. Opoziční a synonymní vztahy mezi členem určitým, neurčitým a nevyjádřeným²⁷

u členu nevyjádřeného (-), jsme v taxonomickém popisu členu a jeho použití ve zmíněných zeměpisných variantách nezjistili žádné rozdíly. Lze předpokládat, že v těch případech, kde je možný výběr ze dvou členů, se může lišit jejich užívání pouze frekvenčně (v závislosti na sociolingvistických faktorech), nikoli sémanticky. Výraznější diatopické rozdíly nalezneme v rovině konvenčního a stylistického užití členu. Odlišnosti v konvenčním použití jsou spojeny zejména s toponymy a antroponymy, ale také například s posesivními zájmeny a časovými údaji. V rovině stylistické je však užití členu velmi nekonstantní a variabilní v obou variantách portugalštiny.

LITERATURA

- ABNEY, S. (1987): *The English noun phrase in its sentential aspect*. [PhD dizertační práce]. Massachusetts Institute of Technology. Indiana University, <http://www.ai.mit.edu/projects/dm/theses/abney87.pdf> (akt. přístup: 19-11-2018).
- ALARCOS LLORACH, E. (1999): *Gramática de la Lengua Española*, Madrid: Espasa Calpe.
- BONFANTE, G. (1958): Semantics in Linguistics. *Encyclopaedia Britannica*, 20. s. 313 G.

27 × značí opozici, || synonymii, — nevstupuje do žádného z obou vztahů

- COSERIU, E. (1973): *Dos problemas lingüísticos del hablar. Teoría del lenguaje y lingüística general*. Madrid: Gredos.
- CHAVES, R. (2013): *Organização do Léxico*. In: E. B. P. RAPOSO (eds.), *Gramática do português I*. Lisbon: Fundação Calouste Gulbenkian, s. 185–211.
- DONNELLAN, K. (1966): Reference and Definite Descriptions. *The Philosophical Review*, 75. New York, s. 281–304, <http://www.uvm.edu/~lderosse/courses/lang/Donnellan%281966%29.pdf> (akt. přístup: 19-11-2018).
- ČERMÁK, F. (2011): *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum.
- FINDRA, J. (2002): Štylema a paradigmatika štylistiky. *Sborník prací filozoficko-přírodovědné fakulty Slezské Univerzity v Opavě, řada jazykovědná*, (D2). Opava: Slezská univerzita, s. 90–99.
- GARACHANA, M. C. (2008): Gramática y Pragmática en el empleo del artículo en español. *MarcoELE: Revista de Didáctica Español Lengua Extranjera*, 7. Valencia, <https://marcoele.com/num/7/02e3c09b2d0c6c504/garachana.pdf> (akt. přístup 19. listopad 2018).
- HEIDER, D. (2007): Filozofické problémy spontánního poznávání a poznávání obecně platného v souvislosti s formováním epistemické identity. *Paideia: philosophical e-journal of Charles University*, IV, 1–2, UK Praha, <http://paideia.pedf.cuni.cz/index.php?sid=3&lng=cs&lsn=1&jiid=12&jcid=93> (akt. přístup 19. listopad 2018).
- HEWSON, J. (1964): *Article and Noun in English*. Maitre es Arts, Université Laval, Quebec.
- KRIFKA, M. — PELLETIER, F. J. — CARLSON, G. — MEULEN, A. — LINK, G. — CHIERCHIA, G. (1995): *Genericity: an introduction*. In: G. CARLSON — F. J. PELLETIER (eds.), *The Generic Book*. Chicago: The University of Chicago Press, s. 1–124. <https://amor.cms.huberlin.de/~h2816i3x/Publications/Krifka%20et%20al%201995.pdf> (akt. přístup 19-11-2018).
- LAURENCIO TACORONTE, A. (2014): Sobre el artículo cero en español. *Linguistica Pragmática*, 24, 2, s. 147–168.
- LYONS, Ch. (1999): *Definiteness*. Cambridge University Press.
- MIGUEL, M. — RAPOSO, E. B. P. (2013): *Determinantes*. In: E. B. P. RAPOSO (ed.), *Gramática do português I*, Lisbon: Fundação Calouste Gulbenkian, s. 819–879.
- MISTRÍK, J. (1997): *Štylistika*. SPN Bratislava.
- OLIVEIRA, F. — DUARTE, I. (2003): *Referência Nominal*. In: M. H. M. MATEUS (ed.), *Gramática da Língua Portuguesa*. Lisbon: Caminho, s. 205–242.
- PEŠEK, O. (2014): Nominální anafora a determinace — kontrastivní analýza francouzských a českých systémových možností. *Časopis pro moderní filologii*, 96, 2, s. 147–164.
- PUCHOVSKÁ, Z. (2009): *Polyfunkčnost francúzskeho určitého a neurčitého člena z pohľadu slovenského jazyka*. [Dizertační práce]. Univerzita Komenského v Bratislavě. Filozofická fakulta.
- RUSSELL, B. (1905): On Denoting. *Mind*. New Series. Oxford: Oxford University, 56, s. 479–493.
- SILVA, F. — FERREIRA, I. (2002): Do possível e impossível em redenominação demonstrativa anafórica. *Actas do Encontro Comemorativo dos 25 anos do Centro de Linguística da Universidade do Porto*, 1, s. 141–156. https://www.researchgate.net/publication/37656932_Anafora_nominal_e_modificacao_adjectival (akt. přístup 19-11-2018).
- SVOBODOVÁ, I. (2015): *Dupla marcação do artigo*. In: J. P. BAPTISTA, *Textos Da Memória A Memória Dos Textos (Homenagem à Profa. Ângela Vaz Leão)*. Rio de Janeiro: Letra Capital, s. 206–217.
- STRAWSON, P. F. (1950): On Referring. *Mind*. New series. Oxford: Oxford University, 59, s. 320–344.
- ZAVADIL, B. — ČERMÁK, P. (2010): *Mluvnice současné španělštiny. Lingvisticky-interpretační přístup*. Praha: Karolinum.
- ZUBATÝ, J. (1918): Jeden. *Naše řeč*, 3, s.

ONLINE ZDROJE

<https://www.czechency.org/slovník>
(Nový encyklopedický slovník češtiny
CzechEncy, 2018).

Iva Svobodová | Ústav románských jazyků a literatur, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity |
Arna Nováka 1, Brno, 602 00
ORCID ID: 0000-0002-9215-7122
9255@mail.muni.cz